

नेति सदानृत्युः सन्निहितोस्तीतिसदैवधर्मः कार्यइत्यर्थः ॥ १७ ॥ धर्मेणचित्तशुद्धौ सत्यायोगाभ्यासः कार्यइत्याह यथेति अगोचरेपि मार्गेण गृह्यतुक्त्युक्त्याऽभ्यासादेव गच्छतीत्यर्थः ॥ १८ ॥ योगाभावेऽनिष्टमाह मरणमिति जन्मनि जन्मनिमित्तं मोक्षधर्मेषु मोक्षधर्मान् अजानन् ॥ १९ ॥ ज्ञानमार्गेण प्रवृत्तस्य तत्रापि सुखमित्याहार्धेन बुद्धीति विस्तराः वैतानिकान्याग्निहोत्रादीनि संक्षेपास्सागादयः परार्थानात्मभूतफलार्थं ॥ २० ॥ मृणाले तिलुतविभक्तिकं विसतंतुः कर्दममिवात्मोपाधिभूतं मनस्य जतीत्यर्थः ॥ २१ ॥ मनःकृतः संसारो मनसैव नश्यतीत्याह मनइति त्मानं आत्मानं संधिरार्षः प्रणयते योगोन्मुखं करोति सयोगी एनं मनो रूपमात्मानमभियुजति परस्यां काष्ठायां युनक्ति प्रविलापयति युक्तः योगसिद्धः तं परं सर्वोपाधिहीनं आत्मानं ॥ २२ ॥ परार्थे इन्द्रियवृत्त्यर्थे एतदेव स्वकार्यमिति यो मन्यते मूढः सः स्वकार्यात्ति सयोगी एनं मनो रूपमात्मानमभियुजति परस्यां काष्ठायां युनक्ति प्रविलापयति युक्तः योगसिद्धः तं परं सर्वोपाधिहीनं आत्मानं ॥ २३ ॥ योगाच्च युतस्य गतिमाह अधइति स्वर्गपरां गतिं इंद्रलोकं ॥ २४ ॥ योगस्थस्य गतिमाह मृत्यये इति द्रवः द्रवद्रव्यं जलादिनश्यति न क्षीयते न क्षरतीत्यर्थः श्यतीति शीतो तनूकरणे इत्यस्य रूपं शरीरं योगात् ॥ २५ ॥

न धर्मकालः पुरुषस्य निश्चितो न चापि मृत्युः पुरुषं प्रतीक्षते ॥ सदा हि धर्मस्य क्रियैव शोभना यदानरो मृत्युमुखे भिषवतीति ॥ १७ ॥ यथांधः स्वर्गहेयुको ह्यभ्यासादेव गच्छति ॥ तथा युक्तेन मनसा प्राज्ञो गच्छति तां गतिं ॥ १८ ॥ मरणं जन्मनि प्रोक्तं जन्मवैमरणाश्रितं ॥ अविद्वान्मोक्षधर्मेषु बद्धो भ्रमति चक्रवत् ॥ १९ ॥ बुद्धिमार्गं प्रयातस्य सुखं त्विह परत्र च ॥ विस्तराः संक्षेपास्तु सुखावहाः ॥ परार्थं विस्तराः सर्वत्यागमात्महितं विदुः ॥ २० ॥ यथा मृणालानुगतमाशु मुंचति कर्दमं ॥ तथात्मा पुरुषस्येह मनसा परिमुच्यते ॥ २१ ॥ मनः प्रणयते त्मानं स एनमभियुजति ॥ युक्तो यदा स भवति तदा तं पश्यते परं ॥ २२ ॥ परार्थं वर्तमानस्तु स्वकार्ययोऽभिमन्यते ॥ इन्द्रियार्थेषु संयुक्तः स्वकार्यात्परिमुच्यते ॥ २३ ॥ अधस्तिर्यग्गतिं चैव स्वर्गं चैव परां गतिं ॥ प्राप्नोति सुकृतैरात्मा प्राज्ञस्येहेतरस्य च ॥ २४ ॥ मृत्युमये भाजने पक्षे यथा वै नश्यति द्रवः ॥ तथा शरीरं तपसा तमं विषयमश्नुते ॥ २५ ॥ विषयानश्नुते यस्तु न स भोक्ष्यत्यसंशयं ॥ यस्तु भोगांस्त्यजेदात्मा स वै भोक्तुर्व्यवस्यति ॥ २६ ॥ नीहारेण हि संवीतः शिशोर्दरपरायणः ॥ जात्यंध इव पंथानमावृतात्मानबुध्यते ॥ २७ ॥

बुद्धिर्लिंगं वा तमं आलोचितं विषयं ब्रह्मलोकं तं अश्नुते व्यामोति न तु त्यजतीत्यर्थः ॥ २५ ॥ शरीरपदेन लिङ्गस्यैव भोक्तृत्वं सूचितं द्वाचष्टे विषयानिति यो विषयान् अश्नुते आलोकइव व्यामोति प्रकाशयति साक्षी नासौ भोक्तेत्यर्थः यस्तु आत्मा बुद्धिप्रधानश्चिदात्मा सो जीवो भोक्ता भोगांस्त्यजेद्विराग्यावे शात् स एव भोक्तुं व्यवस्यति अध्यवसायं करोति तथा च श्रुतिर्द्विविधमात्मानं दर्शयति द्वासुपर्णासयुजा सखाया समानं दक्षं परिषस्वजाते तयो रन्यः पिप्पलं स्वाद्वत्यनश्नन्नन्यो अभिचाकशीतीति भोक्तुं विनश्यतीति पाठे भोगार्थं जन्मांतरलाभायैव नियतइत्यर्थः ॥ २६ ॥ न च भोक्तात्मा कुतो नोपलभ्यत इत्यत आह नीहारेणेति न तं विदाथ य इमाज जानान्यधुष्माकमंतरं बभूव नीहारेण प्रावृता जल्प्या चासुनुप उक्थशासश्चरंतीति ॥ २७ ॥